

ROZPRAVY
ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

ROČNÍK VII.

TŘÍDA I.

ČÍSLO 2.

24

DENARY

BOLESLAVA I., BOLESLAVA II., BOLESLAVA III.
A VLADIVOJE.

NAPSAL

JOSEF SMOLÍK.

(S OSMI TABULKAMI.)

PŘEDLOŽENO DNE 26. ČERVNA 1899.

V PRAZE.

NÁKLADEM ČESKÉ AKADEMIE CÍSAŘE FRANTIŠKA JOSEFA
PRO VĚDY, SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1899.

CI
2605
.066

ÚVOD.

I.

Pro náležité poznání nejstarší doby denarové v zemi České budiž stručně vylíčeno mincovnictví v zemích západních před zaražením prvních denarů českých Boleslavem I. V západní Evropě pokládají se vším právem Pipin Krátký, jeho syn Karel Veliký a tohoto vnuk Karel II. Lysý za čelní reformatory tamějšího mincovnictví, které během času přijato bylo za základ mincovnictví všech zemí severních a do určitých mezí též východních, jakmile ta neb ona z nich zavěsiti se snažila co platný článek do pevného řetězu obchodu obecného vůbec.

1. Tehda byla na západě mincovní jednicí dosud římská libra (= 327·434 g dle Mommsena, nebo 325 g dle Soetbera.) Poněvadž tam stříbrná mince mnohem více vyhověla obecným potřebám a proto byla hledanější nežli zlatá, zavedl Pipin Krátký (752—768) ve své říši číslo stříbrné ustanovit zároveň, aby na římskou libru šly váhou 22 solidy po 12 denarech čili 264 denary.¹⁾ Solidus nebyla mince ražená, nýbrž početní.

2. Karel Veliký (771—814) hledě z práva mincovního docíliti co možná největšího výnosu pro pokladnu královskou zrušil nemalý počet mincoven, které předchůdcové jeho nechť osobám soukromým nechť městům byli povolili. A když následkem toho zbujněla v pokoutních mincovnách výroba peněz falešných, vydal r. 805 zákon, jímž se stanovilo, aby budoucně pouze »in palatio nostro« berná, zemská mince vybíjena byla, dokud by jinak sám o tom nerozhodl.²⁾ Z té příčiny doprovázel císaře též mincmistr na místa, kde se n. p. držely sněmy, soudy, turnaje

¹⁾ Pertz, Monumenta III. p. 30, c. 8. neurčitého roku.

²⁾ Pertz, Monumenta III. p. 134, c. 18. Caroli Magni capitularia. De falsis monetis, quia in multis locis contra iustitiam et contra edictum fiunt, volumus, ut nullo alio loco moneta sit, nisi in palatio nostro, nisi forte iterum a nobis aliter fuerit ordinatum.

ustanovení) měl ztratiti pravou ruku atd. Stříbro a zlato nemělo se jinak prodávati leč čisté, a za libru ryzího zlata měla mincovna zaplatiti 12 liber nových denarů dobrého zrna a stříže. Kdyby zlato nebylo ryzí, mělo se za libru dáti nejvýše 10 liber nových denarů.

Toto »Edictum Pistense« v dobách pozdějších nejednou bráno za základ mincovních řádů od císařů německých. A třeba mincovní jednice a dle ní počet denarů z ní vybičených časem byly pozměněny, nicméně libra a později talent rovnal se 20 solidům po 12 denarech čili 240 denarům n. p. v Čechách ještě v XIII. stol. až do zaražení pražských grošů (r. 1300). Rovněž stanovení trestů v denarech dalo se tehda jako později v takové sumě, že to byl spíše »strašák«; neboť n. p. 60 solidů = 720 denarům v stol. IX. a X. bylo už značné jmění. Význačné symboly křesťanství — kříž a kaplici — vidíme nejprve pohromadě na denarech krále Ludvíka Nábožného (814—840); odtud pak přešel obraz buď jeden neb oba na denary pozdějších králů a císařů stol. X. a dále. Stávalo se tak vůbec v zájmu obchodním, aby lid vida na nové minci tytéž obrazy jako na starší bral ji ochotně dále, nechť se už této vyrovnala zrnem a střížím čili nic.

Pro počátek a vývoj mincovnictví v zemích německých, jakož i pro nabývání práva mincovního jest důležité připomenouti tolik.

Už císař Ludvík Němec (843—876) více však Ludvík Dítě zadávali práva mincovního biskupům a hodnostářům církevním zajisté jen z té příčiny, aby v tomto stavu nikoli dědičném nalezli silnou oporu naproti dědičnému stavu panskému. Když pak někteří pánové zejména v X. stol. z jakýchkoli příčin nabývali jednotlivých území a tato slučovali ve větší celky, tak zvaná vévodství, zaráželi si jako vévodové (duces) vlastní minci nikoli na základě zvláštní výsady a obdarování královského nebo císařského, nýbrž ze své moci jako pánové samostatní a dědiční. Na potvrzení toho budiž n. p. uveden Arnulf Bavorský (908—937), který přiložil si titul »dux« první z vévodů bavorských osvojil si právo raziti vlastní minci a sice v Řezně. A byv odtud králem Kunratem I. vypuzen zarazil novou, rovněž první mincovnu v Solnohradě.⁵⁾ Po jeho smrti uvázal se jeho syn Eberhard r. 937 právem dědičným samovolně v otcovské vévodství, a vybíjel též minci vlastní v Řezně s titulem »dux«. Avšak už roku příštího byl císařem Otou I. sesazen, načež se stolce vévodského ujal Berthold, Arnulfův bratr (938—947), jenž na základě práva dědičného též mincoval v Řezně. Z toho vysvitá, že vévodové v Bavorsku zaráželi si mincovny z vlastní své moci beze zvláštního povolení a privileje králů a císařů německých, ano nejednou i proti jejich vůli.⁶⁾

⁵⁾ H. Dannenberg: Die deutschen Münzen der saechsischen und fraenkischen Kaiserzeit p. 346, 403.

⁶⁾ Josef Smolík »Památky« XI. 317 atd; kde též o jiných vévodech podobné se uvádí.

II.

Čeští vévodové — jako jejich západní sousedé — vážili právo vlastní minci raziti ze své svrchovanosti jako páni a vladaři vůlí lidu na stolec povolání (*jure proprio territorii*.) Oni měli už od nepamětných dob nejen právo, nýbrž holou povinnost zařizovati a udržovati ve své zemi takové, nechť dím »úřady«, u kterých si každý dle své potřeby zaopatřiti mohl stříbro v prutech neb krušcích určité »úřadně« zaručené váhy a jakosti. Zapotřebí jich bylo nevyhnutelně ve všech případech, kdy se prodávaly a kupovaly n. p. nemovitosti za tak vysokou cenu, kterou obyčejné, směnné prostředky zapraviti a vyrovnati nedostačovaly. V případech takových nucen byl kupující ve směnně vévodské (*cambium*) vyměnit si n. p. za stříbrnou neb zlatou rudu, za rýžované zlato a p. stříbrné pruty dobře znamenáné co do váhy i jakosti (*argentum signatum*), kterými se s prodávajícím vypořádal. Takové zařízení vyžadovalo ovšem celou řadu osob, rozličné práce vykonávajících, zejména kovkopů, havířů, tavičů stříbrných rud, přepalovačů, slévačů do forem, zkoušečů stříbra, vážných atd. a na ty všechny bylo as nemálo dohlížitelů nižších i vyšších.

Takové vévodské »*cambium*« můžeme proto považovati za úřad, který veškeré finanční operace v zemi umožnil. Ono znamenáné stříbro v prutech, nepochybně čisté (*argentum purum*), prodávané na váhu, representovalo určitý počet ražených mincí v zemích sousedních. A když během času stal se obchod s těmito čilejší, když cizí obchodníci plativše sami v Čechách za koupené zboží hotovými denary nespokojili se více prodávati přinesené zboží směnou za stříbro neražené, nýbrž rovněž za denary: naléhala konečně nutná potřeba na vévodu, aby i v tomto směru obchody veškeré zejména drobnější umožňoval a zařídil se v těch kusech právě tak, jako jeho západní sousedé.

Tyto byly as příčiny nejhlavnější k zaražení mincovny, kterou pak země Česká přimkla se jako článek k řetězu světového obchodu. A jako už v nejstarších dobách zařízené »*cambium*« počátek svůj vzalo z nutnosti a z vlastní vůle a svrchovanosti vévody, tak i ražení mince, jakožto rozšíření onoho směnného práva — dávati stříbrné pruty za jiné věci rovnocenné — zavedeno bylo od něho samovolně bez kohokolivěk jiného tedy i císaře německého povolení a výsady. Pohlížíme-li na počátky mincovnictví v naší vlasti s tohoto širšího stanoviska, které dosud zůstalo nepovšimnuto, snadně si vysvětlíme, proč žádný císař německý, ačkoli nejednou tuto zemi ztrestal a velká břemena na ni uvalil, nikdy se neodvážil sáhnouti na její právo mincovní asi tak, že by n. p. ráz českých denarů líčení a legendu na nich předpisoval, mincování obmezoval, aneb jakýmkoli způsobem zkracoval. Rovněž na žádném českém denaru nenachází se vedle jména vévody jméno císaře, jak to vidíme zhusta na mincích německých vévodů, pánů a hodnostářů církevních.

II.

III.

Na otázku, který vévoda rozšířil to starodávné, v zemi České zařízené »cambium« na vybíjení denarů, můžeme nyní na základě všech dosud známých nálezů, jež se udály u nás i za hranicemi, docela určitě odpověditi, že se tak stalo za Boleslava I. Proč se to nestalo dříve, budiž zde pravděpodobně vylíčeno.

Jest uznanou pravdou, že šířením se křesťanství v Čechách jako jinde společenské a státní poměry se zlepšovaly, za jeho blahodárného vlivu, že průmysl, obchod a umění vyššího dosáhly stupně a majíce vůbec v postupující kultuře pevného podkladu vždy do širších dostávaly se kruhů. Naši předkové jsou od věků se západem v obchodním spojení směnném (o čemž nás archaeologické nálezy poučují) zajisté s dostatek znali vhodnost a užitečnost tak pohodlného plativa, jakým ražené mince skutečně jsou. A přece teprv as po 100 letech, kdy první pánové čeští dali se v Řezně pokřestiti (r. 845) a téměř po 70 letech, kdy vévodská rodina se dvorem Bořivoje I. na Velehradě přijata byla do církve křesťanské (r. 871) — dostalo se naší vlasti prvních ražených peněz. Toto nápadné opozdění se české mince stává se téměř více nepodobným, uvážíme-li dle zaručených zpráv dějepisných, že vévoda Bořivoj I., ještě častěji však jeho synové Spytihněv I. a Vratislav I. v bezprostředním přátelském styku byli s císařským dvorem německým. Zejména poslední dva byli nepochybně nejen v červenci r. 895, nýbrž i jindy přítomni v Řezně zahájení říšského sněmu, tak že měli dost příležitosti seznati a oceniti dokonale veškerá prospěšná zařízení v říši německé, mezi nimiž od pradávna »moneta, cambium mercatum et teloneum« (t. j. minci raziti, vyměňovati, tržné a mýtné vybírati) kladeny byly jako nejvýnosnější do řady první. Příčinu toho, že se v Čechách nezarazila domácí mince dříve nežli za Boleslava I., shledávám v tom, že za Vratislava I. nebyla ještě celá Česká země v jedné vévodských rukou, nýbrž jsouc rozdělena na menší i větší krajiště jednotlivých rodů postrádala oné celistvosti a v státním ohledu oné stejnotlosti, které jest nevyhnutelně zapotřebí, má-li týž denar v stejné hodnotě obíhati po celé zemi. Jinými slovy, za Vratislava I. neměl český vévoda, sídlící na Vyšehradě, ještě tolik moci, aby mohl rozkázati po celé zemi, že se jeho denary všude v určité zákonem stanovené hodnotě přijímají musejí. Této moci dosáhl teprv Boleslav I. svou rázností a státnickou moudrostí, zejména když po r. 955 dobyl na Maďarích Moravy a Slovenska, k nimž připojil Horní Slezsko a Malopolsko. Pro takovou mohutnou říši nehodil se více prostý obchod směnný, nýbrž bylo zapotřebí, aby zvláště pro drobnější koupi a prodej zavedeno bylo platidlo pohodlnější a každému přístupnější, jako v jiných sousedních zemích. Vévodské »cambium« po zaražení denarů činnost svou ovšem nezastavilo, poněvadž při provádění velkých obchodů zapotřebí bylo stříbrných prutů jako dříve, při čemž se denary pouze váha vyrovnávala.

II.

U porovnání s říší německou byl u nás rozdíl ten, že zde právo mincovní měl a vykonával jedině vévoda, kdežto tam vedle císařů minci svou razili (*jus cudendi*) rozliční hodnostáři světské a církevní. Následek toho byl, že z tak velikého počtu mincoven německých nevycházely denary ani v zrně ani střížii stejné hodnoty, nýbrž spíše na svůj neprospěch se měnily, kdežto české denary vycházejíce z jedné rukou byly ve své dobrotě stálejšími a oproti německým často lepšími. To bylo také příčinou, že se dostaly obchodem do vzdálených zemí cizích, kde se nyní často v pokladech vyskytují, jak dále při »nálezech zahraničních« bude prokázáno.

A. Vyznačné rázy na českých denarech.

Mezi denary z doby Boleslava I. až Vladivoje obrací k sobě pozornost zvláště tři skupiny, jež se svými obrazy docela od sebe různí, a sice tyto:

Skupina I. rázu českého, II. rázu bavorsko-švábského a III. rázu anglosaského.

Denary těchto tří skupin nevzaly svůj počátek současně, nýbrž v rozličných dobách a sice v té posloupnosti, jak zde uvedeno. Tyto doby nekryjí se s léty panování toho neb onoho vévody, jakoby snad n. p. Boleslav I. vyběhl pouze denary rázu českého, který by s ním byl opět zanikl. Nikoli, neboť charakteristický na nich obraz (o němž níže), který odůvodňuje jejich pojmenování »rázu českého«, neztratil se v dobách pozdějších, nýbrž bylo ho častěji použito, — avšak v jiném provedení a sloučení s obrazy jinými, zkrátka v jiné kombinaci. Rovněž uvidíme dále, že už Boleslav I. sám nepochybně z ohledů obchodních s cizinou na své denary zaváděl takové obrazy, které považovati sluší za předchůdce rázu bavorsko-švábského i anglosaského, tak že jednomu i druhému byla v českém mincovnictví připravována půda dříve, nežli se stal vůdčím t. j. nežli se razily české denary po obou stranách s takovými obrazy, které přicházejí pouze na denarech buď bavorsko-švábských neb anglosaských.

O jednotlivých skupinách budiž povědno tolik.

I. Skupina rázu českého charakterisuje se obrazem meče na lícu a lomenice, později kaplice na rubu.

Meč se podobá starému dvousečnému meči bronzovému, na němž oblý plášť krátkého jílce přiléhá k čepelu, po jehož celé délce uprostřed táhne se žlábek. Buď nad mečem nebo pod ním nalézá se buď kříž nebo jakýs drobný neurčitý předmět, kteréžto přídatky jsou někdy oba po jeho stranách.

Lomenice skládá se ze dvou krokví v podobě štítu, na němž křížek. Pod ní umístěno písmě E v poloze buď správné (zřídka) nebo obrácené, a vedle něho křížek nebo kulička (jedna až tři). Mezi lomenic

192. *Líc* jako č. 191.

Opis. $\text{†VΛVH} \sqsupset \text{VΘ} \text{†}$

Rub a opis jako č. 187.

Váží *g* 1·30. — *Ž. K.*

193. *Líc* jako č. 191.

Opis. $\text{†V} \sqsupset \text{ΛV} \sqsupset \text{VΘ} \text{†}$

Rub a opis jako č. 191. — (Polzin, *ZN*. XV. p. 291.)

194. *Líc* jako č. 191.

Opis. $\text{†V} \wedge \text{ΛV} \dots \sqsupset \text{VΘ} \text{†}$

Rub. V dvojnásobné vroubkované obrubě prostá hlava zpřímá (bez krku).

Opis. $\text{†V} \text{†} \text{Θ} \text{I} \times \text{I} \text{†} \text{V}$ — Tab. IV. 73.

Váží *g* 1·50. — (Jarociň, *Ž.* tab. II. 19.)

195. *Líc* jako č. 191.

Opis. $\text{†V} \sqsupset \text{ΛV} \sqsupset \text{VΘ} \text{†}$

Rub a opis jako č. 191. — (Byrč, *ZN*. XV. p. 149, č. 94.)

196. *Líc* jako č. 191.

Opis. $\text{XV} \sqsupset \text{Λ} \sqsupset \text{I} \sqsupset \text{VΘ} \text{†}$

Rub jako č. 191.

Opis. $\text{†V} \text{†} \text{DI} - \text{V} \text{E} \text{†} \text{V}$ tedy **D** (nikoli **Θ**) — (Olobok, *ZN*. XVII. p. 209, č. 59.)

197. *Líc* jako č. 191.

Opis. $\text{†V} \sqsupset \text{ΛV} \sqsupset \text{VΘ} \text{†}$

Rub a opis jako č. 191.

Váží *g* 1·10. — *FD*. V. 16. — (Byrč.)

198. *Líc* jako č. 191.

Opis. $\dots, \sqsupset \text{V} \sqsupset \text{VΘ} \text{†}$

Rub jako č. 191.

Opis. $\text{†V} \text{†} \text{Θ} - \text{†E} \text{†} \text{V}$

Váží *g* 1·19. — *BB*. III. tab. XXXIV, 9.

199. *Líc* jako č. 191.

Opis. $\text{†V} \sqsupset \text{ΛV} \sqsupset \text{V} \sqsupset \text{VΘ} \text{†}$

Rub. Ve v. o. hlava zpřímá, při kraji zbytky vroubkované obruby.

Opis. $\text{†V} \text{†} \text{Θ} \text{I} . \text{J} \text{†} \text{V}$

Váží *σ* 0·97. — *ML*. — *i* ve *ó* *k* . *k* *r*

Podobný obol vyobrazil už Cappe (Die Münzen der Herzoge von Baiern t. I. 6.) a přidělil jej chybně bavorskému vévodovi Luitpoldovi († 907.). V nálezu jarociňském bylo č. 207, a Jażdzewski je připsal Boleslavu II. a to spíše, nechť dím, »numismatickým citem« nežli z opisů samých, jež jsou porušené. V nálezu byrčském objeven denar téhož typu, č. 202, na jehož rubu zřetelně jest vyraženo jméno mincovny pražské, čímž náhled Jażdzewského, že mince ta náleží do Čech, se potvrdil. Menadier pak (ZN. XV. p. 142—147.) chtěje porušený opis na lícu **†OD•ΛΟΛ•DO†** přivesti ve spojení s pražskou mincovnou domnívá se, že denar ten náleží druhému synu Boleslava Chrabrého, kterého kronikáři buď Bezprim, buď Ota nazývají,⁵⁸⁾ a že pochází z doby, když prý týž (r. 1003) sídliv v Praze po krátký čas na místě svého otce zemi Českou spravoval. Avšak v citovaných pramenech nikde není poznamenáno, že byl Bezprim-Ota vůbec kdy v Praze, nýbrž pouze, že Boleslav Chrabrý sám vévodského sídla se neujav tam kohosi ze svých podřízených ustanovil.⁵⁹⁾ K tomu ještě přichází, že si Boleslav Chrabrý ve svých zemích nevalně mincování hleděl (str. 31.), jakož i že dosud není žádný denar zjištěn, který by byl ražen za jeho panování v Čechách, jež trvalo přece mnohem déle nežli kratičké se zdržování v Praze jeho zástupce, za kterého Menadier pokládá nikým jmenovaného Bezprima-Otu.

Jiného typu oboly jsou následující.

210. *Líc.* V h. o. ruka levá bez značek.

Opis zevna. **†BOEILVDVX**

Rub. V kaplici **NO**

Opis. **VΛCΛAP†O**

Váží g 0·55. — (Byřč, ZN. XV. p. 150, č. 101.)

211. *Líc.* V h. o. ruka pravá mezi **ω** — **λ** (**ω** bez čárky).

Opis zevna. **†BOEILVDV†**

Rub. V kaplici **ONC**

Opis. **DTIVICΛCΛP — Tab. IV. 77.**

Váží g 0·64. — ŽK. — (Mančice.)

212. *Líc* a opis jako č. 211.

Rub jako č. 211.

Opis. **VTIVICΛCΛP — (Lejsovský mlýn B. 71.)**

213. *Líc* a opis jako č. 211.

Rub. V kaplici **ONC**

Opis. **PTIVICΛCΛP — E. M. — (Nový Dvůr.)**

214. *Líc* a opis jako č. 211.

Rub jako č. 213.

⁵⁸⁾ Chron. Polon. IV. 37. M. G. Ss. III. 784 (Thietmar) a M. G. XIII. Ss. XI 264 a j. (Wipo).

⁵⁹⁾ »Numquid non ipse Moraviam et Bohemiam subiugavit, et in Praga ducalem sedem obtinuit suisque eam suffraganeis deputavit.« (Chron. Polon. I. 6. M. G. Ss. IX. 428.)

Opis. **DTIVICΛCΛP** — (Byrč, *ZN. XV.* p. 150, č. 104.)

215. *Líc* a opis jako č. 211.

Rub jako č. 213.

Opis. **ITIVICΛCΛP** — (Byrč.)

216. *Líc* a opis jako č. 211.

Rub. V kaplici **ONO**

Opis jako č. 214. — (Byrč.)

217. *Líc* jako č. 211.

Opis. **+ΘOTIΛVON+**

Rub. jako č. 211.

Opis. **DAIVICΛCΛP** — *H. V.* 1. — —

Z předu bylo už praveno, že přijetí rázu denarů Ethelredových nestalo se náhle, nýbrž že se naň jaksi připravovalo. Viděli jsme to u předešlých denarů, kde nejprve na nich se vyskytla prostá ruka bez značek po stranách a hrubě provedená, pak ruka s jakýms drobným přídavkem, nebo mezi dvěma písmeny, čím později tím pilněji rýsovaná. Na denarech následujících shledáme na lícu ruku mezi značkami ještě jinými, a na rubu poprvé už poprsí s křížkem, jako čelní typ denarů Ethelredových. Nicméně při opisech zůstalo vše při starém, totiž není tam dosud vedle jména mincovny vyraženo jméno mincmistra, které se však záhy dostavilo.

218. *Líc.* V h. o. ruka pravá mezi střelou a **Λ**

Opis. **X~VAIIZOTBXVD**

Rub. V h. o. poprsí k straně levé, před ním křížek.

Opis. **XPRAGACIVITAZ**, třetí **A** jest zbytečné. — *Tab. IV.* 78.

Váží *g* 1·20. — *M.*

219. *Líc* jako č. 218.

Opis. **+~AΓ·IZOTBXVD**
1 2

Rub jako č. 218.

Opis. **+PPAGACIVITAS** — *H. VII.* 2. — (Křinec.)

220. *Líc* jako č. 218.

Opis. **X~VAI·IZOTBXVD, OTD** místo **TOB**

Rub jako č. 218.

Opis. **+PROACACIVITAZ**, **O** jest zbytečné. — *H. VII.* 4.

221. *Líc* a opis jako č. 218.

Rub jako č. 218.

Opis. **+PRAACIVITAOS** — *H. VII.* 3.

222. *Líc* jako č. 218; střela jest jinak rýsovaná.

Opis. **+DVXETAVIEM~**

Rub. Poprsí v h. o. k straně pravé, před ním křížek.

Opis. **IVYRAVGXMBVG** — *Tab. IV.* 79.

1 2 3 5 4

Váží *g* 1·40. — *M.*

Sem bych ještě položil následující obol.

222a. *Lic.* V h. o. poprsí k straně levé, před ním křížek.

Opis. ✠ 30.Λ.3ΙΑVTIV-†

Rub. Ruka pravá mezi † a ✠

Opis. ✠-†CVDOΛIVTIV-† — (Byrč, ZN. XV. p. 154 č. 130.)

Denary s jmény mincmistrů.

Ráz anglosaský zavedl Boleslav II. po způsobu Ethelreda II. (978 až 1013, 1014—1016) asi v l. 988—990. Soudím tak dle počtu rozličných proměn na denarech samých, jež dále poznáme. Ráz ten zůstal vůdčím jen pro jakés období asi tak, jak jsme to pozorovali při obou předcích, význačných rázech, českém a bavorsko-švábském. Nechtě se však obrazy na denarech během času jakkoli změnily, jméno mincmistra nacházíme na všech sem náležejících. K tomu ještě přichází, že Boleslav II. v této době zarazil novou mincovnu na Vyšehradě, kde se vybíjely denary nejen s týmiž obrazy jako v mincovně pražské, nýbrž na každém se rovněž nachází jméno tamějšího, t. vyšehradského mincmistra, což trvalo do r. 994, kdy Boleslav II. chorobou byv stížen povolal k společné vládě svého syna Boleslava (III.). Zaražení nové mincovny na Vyšehradě jest zřejmým důkazem, že na ukojení peněžných potřeb v běhu hospodářském, kupeckém a obchodním původní mincovna pražská více nestačila, z čehož uzavíráme, že všechny země vůbec, jimž Boleslav II. vládl, a Česká země zvláště těšily se tehda nebývalému rozkvětu.

Mincmistři v Praze byli: Omeriz, Nacub a Mizleta, na Vyšehradě pak: Zanta a Noc. Že byl Omeriz v této době první pražský mincmistr, soudím z jeho denarů, které jsou až na jedinou výjimku vesměs rázu anglosaského s nepatrnými proměnami. Mincmistr Nacub vybíjel denary s týmiž obrazy jako jeho předchůdce, pouze na posledním svém typu vyměnil u ruky písmeno \overline{w} za střelu. Mizleta tuto proměnu na své denary »ruka — kříž« přijal; na jiných jest »ruka — poprsí«. — Na Vyšehradě razil Zanta denary s malou proměnou jako Omeriz v Praze, byv tohoto a snad i Nacuba (v první době) současně. Mincmistr Noc má na svých denarech obrazy »kříž — ruka«, které na opácných stranách vidíme u Mizlety; soudím, že tito dva vybíjeli současně. Už z té okolnosti že v uvedené době zaměstnání byli v Praze mincmistři tři a na Vyšehradě dva, můžeme uzavírat, že ražba v mincovně první byla mnohem čilejší a vydatnější nežli v druhé; množství denarů samých, z té neb oné mincovny vyšlých, závěrek ten úplně potvrzuje.

Popisují se denary Boleslava II. s jmény mincmistrů.

1. Z mincovny pražské.

a) OMERIZ PRAGA CIV.

223. *Líc.* V h. o. ruka levá mezi $\bar{\alpha}$ — $\bar{\omega}$ Opis. **X•~VAJZLOBXVD***Rub.* V h. o. poprsí k straně levé, před ním křížek.Opis. **XZIC•AÇAPPA•IIRAMO** — *H. V.* 6. — *Tab. IV.* 80.

V opise na lícu přichází **DVX** před jménem vévodovým jako u č. 218—222, (kdežto na denarech starších jest titul ten za týmže jménem); široké **A** tam i tady.

224. *Líc* a opis jako č. 223.*Rub* jako č. 223.Opis. **XZIC•AÇAPPA•IIRAMO**Váží *g* 1·45. — *E. H.* — (Čistěves.)225. *Líc* a opis jako č. 223.*Rub* jako č. 223.Opis. **XZIC•AÇAPPA•IIRAMO**Váží *g* 1·22. — *E. M.*

Denary č. 223.—225., na nichž ruka levá mezi $\bar{\alpha}$ — $\bar{\omega}$ a poprsí, obrácené k straně levé jsou docela napodobeny denarům Ethelredovým,⁶⁰⁾ a proto u nás asi nejprvnější s jménem mincmistra.

226. *Líc.* V h. o. ruka pravá mezi $\bar{\omega}$ — $\bar{\alpha}$ Opis. **XDVXBOEIZLAVS•***Rub* jako č. 223.Opis. **XZIC•AÇAPPA•IIRAMO** — *Tab. IV.* 81.Váží *g* 1·39. — *J. K.* — (Mančice.)227. *Líc* a opis jako č. 226.*Rub* jako č. 223.Opis. **XZIC•AÇAPPA•IIRAMO**Váží *g* 1·31. — *E. M.*228. *Líc* jako č. 226.Opis. **XDVXBOEIZLAVS•***Rub* jako č. 223.Opis. **XÇAPPA•IIRAMO•O** — *H. V.* 18. — (Křinec.)Váží *g* 1·17. — *J. K.*229. *Líc* jako č. 226.Opis. **XDVXBOEIZLA~***Rub* jako č. 223.Opis. **XICAPPA•IIRAMO** — (Rummelsburg, *BB.* I. 13, č. 83.)230. *Líc* jako č. 226.Opis. **XDVXBGEIZLAVS•**

⁶⁰⁾ Hildebrand, Anglosachsiska mynt, *Tab.* 3. *Typ.* B. 1, *Var.* b.

Rub jako č. 223.

Opis. **X=C.ACAPPAIAIMO**

Váží *g* 1'25. — *FD.* 223.

231. *Líc* jako č. 226.

Opis. **+DVXBOLJILA.**

Rub jako č. 223.

Opis. **+ICOCAPPA.IIEMO** — *Tab.* IV. 82.

Váží *g* 1'26. — *M.* — (*Libice.*)

232. *Líc* jako č. 226.

Opis. **X.~VAJLJOLXVD**

Rub jako č. 223.

Opis. **XCAPPAI...MO**

Váží *g* 1'20. — (*Jarocín, Ž.* p. 35, č. 4.)

233. *Líc.* V h. o. ruka levá mezi $\overline{\omega}$ — $\bar{\alpha}$

Opis. **X.~VAJLJOLXVD**

Rub jako č. 223.

Opis. **X=C.ACAPPA.IIEMO** — *M.* — Váží *g* 1'42.

Denary tohoto kolků a stejných opisů přicházejí zhusta s malými odchylkami, zejména že legenda na rubu nezačíná vždy nad hlavou poprsí, nýbrž často trochu v pravo nebo v levo až také uprostřed a p., jakož i že na jedněch vyražena jest ruka levá, na jiných pravá atd. Poněvadž každý takový denar razil se jiným kolkem, můžeme si poněkud představit ten čilý život v tehdejší vévodské mincovně. Vahou drží denary ty *g* 1'22 až 1'50, a nalezeny byly v Mančicích, Čistěvsi, Libici, Jarocíně a j., jak v „nálezech“ uvedeno.

234. *Líc.* V h. o. ruka pravá mezi $\overline{\omega}$ — $\bar{\alpha}$

Opis jako č. 233.

Rub jako č. 223.

Opis začíná v levo uprostřed. **X=C.ACAPPA.IIEMO** (bez tečky). —

H. V. 19.

235. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X.~VAJLJOLXVD**

Rub jako č. 223.

Opis začíná dole v pravo. **X̄IC.ACAPPA.IIEMO** — *H. VI.* 4.

236. *Líc* a opis jako č. 234.

Rub jako č. 223.

Opis. **X=C.ACAPPA.IIEMO** (bez teček). — *H. V.* 13.

237. *Líc* a opis jako č. 234.

Rub jako č. 223.

Opis. **X=C.ACAPPA.IIEMO**

Váží *g* 1'22, 1'36, 1'51. — *M.* — *H. V.* 10. — (*Mančice.*)

238. *Líc.* V h. o. ruka levá mezi $\overline{\omega}$ — $\bar{\alpha}$

Opis. **X.~VAJLJOLXVD**

Rub jako č. 223.

Opis. **X²IC.AC.APA.IIAEMO**

Váží *g* 1'50. — *M.*

239. *Líc.* V h. o. ruka pravá mezi ω — $\bar{\lambda}$ (ω bez čárky).

Opis jako č. 238.

Rub jako č. 223.

Opis začíná v pravo uprostřed. **X²IC.ACAPA.IIAEMO** — *H. V.* 21.

240. *Líc* a opis jako č. 234.

Rub jako č. 223.

Opis začíná v levo uprostřed **•XIC.ACAPA.IIAEMO**

Váží *g* 1'15. — *Ž. K.* — *H. V.* 12.

241. *Líc* a opis jako č. 234.

Rub jako č. 223.

Opis. **X²IC.ACAPA.IIAEMO**

Váží *g* 1'30. — *E. M.*

242. *Líc* a opis jako č. 234.

Rub jako č. 223.

Opis. **X²IC.ACAPA.IIAEMO**

Váží *g* 1'40. — (Jarociň, *Ž.* p. 35., č. 2.)

243. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X•SVAJIZJOB+VD**

Rub jako č. 223.

Opis. **XVIC.ACAPA.IIAEMO**

Váží *g* 1'42. — *E. H.* — (Mančice, Čistěves.)

244. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X•SVAJIZJOBVD**

Rub jako č. 223.

Opis jako č. 243.

Váží *g* 1'30. — *Ž. K.*

245. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X•SVAJIZJOBVD**

Rub jako č. 223.

Opis začíná trochu v levo. **X²IC.ACAPA.IIAEMO**

Váží *g* 1'21. — *M.* — (Mančice.)

246. *Líc* a opis jako č. 244.

Rub jako č. 223.

Opis začíná v levo uprostřed. **X²IC.ACAPA.IIAEMO**

Váží *g* 1'31. — *E. H.* — (Mančice.)

247. *Líc.* jako č. 234.

Opis. **X•SVAJIZJOBVD**

Rub jako č. 223.

Opis. **X²IC.ACAPA.I...MO**

Váží *g* 1'40. — *M.* — *H. V.* 19.

248. *Líc* a opis jako č. 247.

Rub jako č. 223.

Opis začíná dole v pravo **•X³IC•ACAPPA•IIRAMO**

Váží *g* 1'20, 1'40. — (Mančice, Čistěves, Byřč, Mierzyszyn, Vicmice a j.)

Denary tohoto typu liší se od sebe též rozměry poprsí na rubu, které jest na jedněch širší nežli na jiných nehledíce ani k odchylkám zpředu vytknutým (str. 76.).

249. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X•~VAI³ICIOBXVD** (bez tečky.)

Rub jako č. 223.

Opis. **XCIC•ACAPPA•IIRAMO** — *H. V.* 17. — (Křinec).

250. *Líc* a opis jako č. 249.

Rub jako č. 223.

Opis začíná trochu v pravo. **X³IC•ACAPPA•IIRAMO**

Váží *g* 1'37. — *E. H.* — (Čistěves).

251. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X•~VAI³ICIOBXVD**

Rub a opis jako č. 248.

Váží *g* 1'26. — *E. M.*

252. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X•~VAI³ICIOBXVD**

Rub a opis jako č. 245. — *H. V.* 12.

253. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X•~VAI³ICIOBXVD**

Rub jako č. 223.

Opis začíná trochu v levo. **+IC•ACAPPA•IIRAMO** (bez tečky).

Váží *g* 1'22. — *E. H.* — (Mančice.)

254. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X•~VAI³ICIOBXVD**

Rub jako č. 223.

Opis. **X-I•-ACAPPA•IIRAMO**

Váží *g* 1'20. — (Jarocín, *Ž.* p. 35., č. 3.)

255. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X•~VAI³ICIOBXVD**

Rub jako č. 223.

Opis začíná trochu v pravo. **X³IC•ACAPPA•IIRAMO**

Váží *g* 1'36. — *E. H.*

256. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X•~VAI³ICIOBXVD**

Rub a opis jako č. 223. — *H. V.* 20.

257. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X•~VAI³ICIOBXVD**

Rub jako č. 223.

Opis začíná trochu v pravo. **X⁷IC•ACARIZIRAMO** — Tab. IV. 83.

Váží *g* 1·42. — *E. H.*

258. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X~VAIZETOBXVD** (bez tečky).

Rub a opis jako č. 223.

Váží *g* 1·18, 1·19, 1·23. — *M.* — (Libice.)

259. *Líc* a opis jako č. 258.

Rub jako č. 223.

Opis. **XACARIZIRAMO**

Váží *g* 1·26. — *E. H.*

260. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X•~VAIZETOBXVD**

Rub jako č. 223.

Opis. **XIC•ACARIZIRAMO**. — *H. VI. 2.*

261. *Líc* a opis jako č. 260.

Rub jako č. 223.

Opis. **XICARIZIRAMO**

Váží *g* 1·29. — *Ž. K.*

262. *Líc* jako 234.

Opis. **X~VAIZETOBXVD**

Rub jako č. 223.

Opis. **XICACARIZIRAMO**

Váží *g* 1·26. — *FD. č. 218.*

263. *Líc* a opis jako č. 260.

Rub jako č. 223.

Opis. **XIC•ACARIZIRAMO** — *H. V. 9.*

264. *Líc* a opis jako č. 260.

Rub jako č. 223.

Opis. **XIC•ACARIZIRAMO**

Váží *g* 1·37. — *Ž. K.*

265. *Líc* jako č. 234.

Opis. **+VAIZETOBXVD**

Rub jako č. 223.

Opis. **XIC•ACARIZIRAMO**

Váží *g* 1·29. — *H. K.* — (Čistěves.)

266. *Líc* jako č. 234.

Opis. **+~VAIZETOBXVD•**

Rub jako č. 223.

Opis. **VIC•ACARIZIRAMO** — Váží *g* 1·42. — *M.*

Na předešlých denarech bylo by jméno mincmistrovo v opise: **OMERIZ PRAGA CIV** srozumitelnější a našemu jazyku bližší, kdybychom v něm písmeno **Z** mohli považovati za překocené **N**, pak by tam stálo: **OMER IN PRAGA CIV**, tedy asi tak, jak to poznáme na denarech jeho ná-

stupce Nacuba, a **OMER** by znamenalo Oměr. Takového opisu dosud však na žádném denaru shledáno nebylo.

267. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X•~VAVITETXVD** (**OB** vynecháno.)

Rub jako č. 223. (s obličejem nepodařeným.)

Opis začíná v pravo uprostřed. **†AGARQ•ZIQDMO** — Tab. IV. 84.

Váží *g* 1·18. — *E. M.* — (Byrč.)

268. *Líc* jako č. 234.

Opis. **†~LALZLOB**, (\ jest nedokončené **X**; **VD** schází.)

Rub jako č. 267.

Opis začíná v pravo uprostřed. **†ACACARQEMO** (vynecháno **ZIA**).

Váží *g* 1·40. — *FD.* III. 14. — (Byrč.)

269. *Líc* jako č. 234.

Opis. **†~•VAVITVDIOTVD**

Rub jako č. 223.

Opis. **†ZIC•VONCPPEMO**

Váží *g* 1·15. — *FD.* č. 222. — (Byrč.)

270. *Líc* jako č. 234.

Opis. **†~VAVITXVD** (**OB** vynecháno.)

Rub jako č. 223.

Opis. **XACARQ•ZIAEMO** — (Byrč, *ZN.* XV. p. 153.)

271. *Líc* jako č. 234.

Opis. **X~VAVITXVND**

Rub jako č. 223.

Opis. **X-IC•ACARQIEMO** — (Byrč, *ZN.* XV. p. 153.)

272. *Líc.* V h. o. ruka pravá mezi $\overline{\omega}$ — $\overline{\alpha}$

Opis. **†•AJ•IDLOBXVD**

Rub. Poprsí k straně levé, před ním křížek, pod nímž tečka.

Opis začíná trochu v pravo. **†OMEBZ•PRAGACI** — Tab. IV. 85.

Váží *g* 1·10. — *M.*

273. *Líc* jako č. 272.

Opis. **†•AJITLOBXVD**

Rub jako č. 272.

Opis začíná uprostřed v pravo. **†OMEBZ•PRAGACI**

Váží *g* 1·14. — *M.*

274. *Líc* a opis jako č. 273.

Rub jako č. 272.

Opis. **†OMEBZ•PRAGACI** — *H.* VI. 25.

275. *Líc.* V h. o. ruka levá mezi $\overline{\omega}$ — $\overline{\alpha}$.

Opis. **†~V•AJITLOB†V** (**D** vynecháno.)

Rub jako č. 272.

Opis. **†•)JITLOB†VEMO**

Váží *g* 1·09. — *J. K.*

276. *Líc* jako č. 272.

Opis. $\text{V}\sim\text{VA}\text{I}\text{E}\text{O}\text{B}\text{V}\text{D}\text{V}^+\text{; } \text{EOB}\text{V}$ místo $\text{E}\text{V}\text{O}\text{B}$, $\text{V} = \text{J}$
^{4 2 1 3}

Rub jako č. 272 bez tečky.

Opis z. z. $\text{OMEBI}\text{B}\text{B}\text{A}\text{C}\text{A}\text{A}^+$ — Tab. IV. 86. — // VI. I.

277. *Lic* jako č. 272.

Opis. $\text{V}\sim\text{VA}\text{V}\text{E}\text{OIV}\text{D}\text{V}^+$, EOIV místo EOJB
^{4 2 3 1}

Rub. a opis jako č. 276.

Váží *g* 1·32. — *M.*

278. *Lic* jako č. 272.

Opis. $\bullet\sim\text{I}\text{E}\text{R}\text{A}\text{G}\text{O}\text{B}^+\text{D}\text{V}\text{X}$

Rub jako č. 276.

Opis. $^+\text{AIG}\text{OIM}\text{EI}\text{I}\bullet\text{RRACI}$; *H.* VI. 6. — (Křinec.) — Tab. IV. 87.

Na denarech č. 276.—278. čte se jméno vévodovo od pravé ruky k levé a jeho titul naopak. Tato zvláštnost přichází na těchto napodobcích zde poprvé; setkáme se s ní později nejednou.

279. *Lic.* V h. o. ruka pravá mezi $\bar{\omega}$ — $\bar{\Lambda}$

Opis. $^+\text{S}\text{V}\text{I}\text{C}\text{I}\text{O}\text{B}^+\text{V}\text{D}$

Rub jako č. 276.

Opis. $\text{X}\dots\text{V}\text{O}\text{A}\text{V}\text{D}\bullet\text{I}\text{I}\text{E}\text{M}\text{O}$

Váží *g* 1·40. — *FD.* III. 16.

280. *Lic* jako č. 279.

Opis $\text{X}\text{I}\text{V}\text{V}\text{I}\text{C}\text{I}\text{O}\text{B}\text{X}\text{V}\text{D}$

Rub. V h. o. poprsí široké k straně pravé, před ním křížek.

Opis. $\text{XOMC}\text{RI}\text{I}\bullet\text{P}\text{V}\text{CIV}$ — Tab. IV. 88.

Váží *g* 1·28. — *Ž. K.* — (Byřč, *ZN.* XV. p. 153., č. 126.)

281. *Lic* jako č. 279.

Opis. $\text{X}\sim\text{VAV}\text{I}\text{C}\text{I}\text{O}\text{B}\text{X}\text{V}\text{D}$

Rub jako č. 280.

Opis. $^+\text{OMEI}\text{DI}\text{I}\bullet\text{P}\text{V}\text{CIV}$

Váží *g* 1·15. — *FD.* III. 22. — (Byřč.)

282. V h. o. ruka pravá mezi $\bar{\omega}$ — $\bar{\Lambda}$

Opis. $\text{X}\bullet\sim\text{VAV}\text{I}\text{C}\text{I}\text{O}\text{B}^+\text{V}\text{D}$

Rub jako č. 276.

Opis z. z. $^+\text{IOM}\text{EI}\text{I}\text{B}\text{B}\text{A}\text{C}\text{A}\text{A}$ — *H.* VI. 5.

283. V h. o. ruka pravá mezi $\bar{\omega}$ — $\bar{\Lambda}$

Opis jako č. 279.

Rub a opis jako č. 279. — *FD.* č. 226. — (Byřč.)

284. V h. o. ruka pravá mezi m — m

Opis. $\text{X}\sim\text{V}\text{I}\text{C}\text{I}\text{O}\text{B}\text{X}\text{V}\text{C}$

Rub jako č. 276.

Opis. $\text{XVAC}\text{AR}\text{I}\text{I}\text{E}\text{M}\text{O}$

Váží *g* 1·50. — (Jarocín *Ž.* p. 35., č. 5.)

285. V h. o. ruka levá mezi m — m

Opis $\text{X}\sim\text{V}\text{I}\text{C}\text{I}\text{O}\text{B}\text{X}\text{V}\text{C}$

293. *Líc* jako č. 288.

Opis. $\text{†} \sim \text{VAJICLOAXDV}$, (*A* místo *B*, *Ϸ* = *ϸ*, *XDV* = *DVX*)

Rub jako č. 288.

Opis. $\text{†} \text{IMCPBPAVCN} \text{ — (Byrč, ZN. XV. p. 153.)}$

294. *Líc* jako č. 288.

Opis. $\text{†} \text{DV.BOLEJ.LAVJ.} \text{I} \text{EJOB.VD}$

Rub jako č. 288.

Opis. $\text{†} \text{IMCPBPAVCN} \text{ — (Byrč, ZN. XV. p. 153.)}$

295. *Líc* a opis jako č. 293.

Rub jako č. 288.

Opis. $\text{†} \text{IMCPBPAVCN} \text{ — (Byrč, ZN. XV. p. 153.)}$

296. *Líc* jako č. 288.

Opis. $\text{†} \text{DVXOEXJAV} \sim$

Rub jako č. 288.

Opis. $\text{†} \text{OMOGFIMARJAEIC} \text{ — (Byrč, ZN. XV. p. 153.)}$

297. *Líc* jako č. 288.

Opis začíná dole v pravo. $\text{XVJEOEXVI} \text{I}$, (*I* místo *D*)

Rub jako č. 288.

Opis začíná dole v pravo. $\text{†} \text{VH.VNWAEBVAV} \text{ — Tab. IV. 91.}$

Váží g 1:15. — *M.* — *H.* VI. 12.

298. *Líc* jako č. 288.

Opis. $\text{†} \text{VDLMJCMOITGVX}$

Rub. V h. o. poprsí k straně pravé, před ním křížek.

Opis. $\text{†} \text{ICIGACIRIMIO}$

Váží g 1:35. — *FD.* III. 23. — *Byrč.*

299. *Líc* jako č. 288.

Opis. $\text{†} \text{VDVJVLAVOV} \text{ — XDV}$

Rub jako č. 298.

Opis. $\text{†} \text{OMOCIRAPACJAEIC} \text{ — (Byrč, ZN. XV. p. 153.)}$

300. *Líc* jako 288.

Opis. $\text{†} \text{VDXATOVOCMCTG}$

Rub jako č. 298.

Opis. $\text{†} \text{OMOCIRAPACJAEIC} \text{ — (Byrč, ZN. XV. p. 153.)}$

301. *Líc* jako č. 288.

Opis. $\text{†} \text{DCLATGIBAVV}$

Rub jako č. 298.

Opis začíná v levo uprostřed. $\text{†} \text{ICICACIRIRME} \text{ — Tab. IV. 92.}$

Váží g 1 — — *FD.* XXXVI. 3. — (Čistěves.)

302. *Líc* jako č. 288.

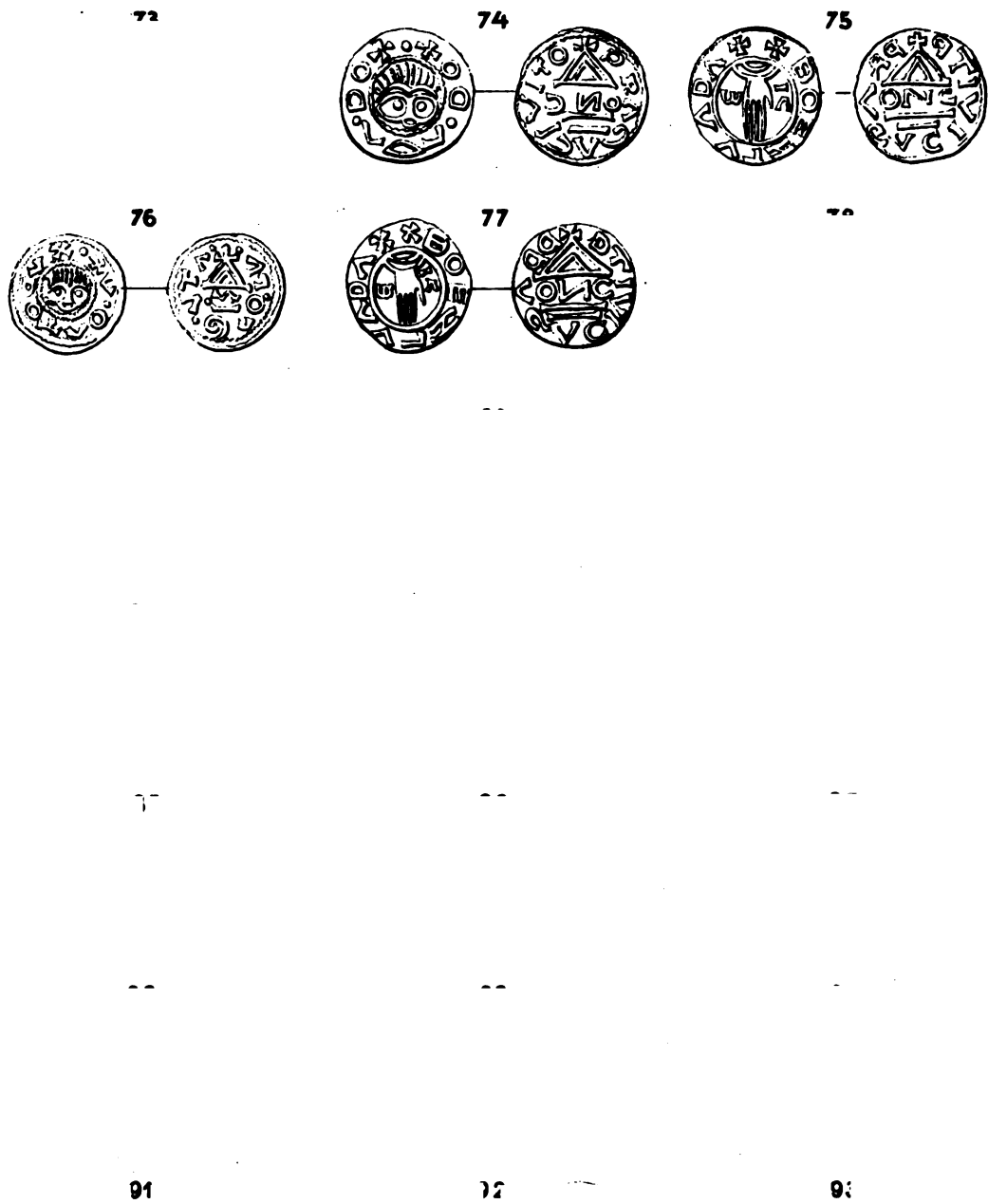
Opis zevna. $\text{†} \text{VDVPTANIGICX}$

Rub. V h. o. poprsí k levé straně, před ním křížek.

Opis. $\text{†} \text{ICAVJ.DICM} \text{ — FD. č. 229.}$

303. *Líc* jako č. 288.

R I Ms — á ol •MOVΓIC...VCIC

97	98	99
100	101	102
103	104	105
106	107	108
109	110	111
112	113	114
115	116	117
118	119	120

Boleslav II č. 97-109 — Emma č. 110-112.
Boleslav II. společně se svým synem Boleslavem č. 113-120.

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

142

143

144

Boleslav II. společně se svým synem Boleslavem č.121-133.

Z neznámých mincoven (v l. 967-999) č.134-144.

169

170

171

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

Boleslav III. z neznámých mincoven č. 169–172.
 Vladivoj č. 173–181 — Soběslav č. 182–191 — Cizi č. 192.

